

Asia Tekijänoikeus heijastimiin

Hakijat A ja B

Annettu 30.10.2001

SELOSTUS ASIASTA

Lausuntopyyntö

A ja B (jäljempänä hakijat) ovat 27.6.2001 saapuneella kirjeellään pyytäneet tekijänoikeusneuvoston lausuntoa tekijänoikeudesta heijastimiin.

Hakijat ovat valmistaneet huovasta heijastimia, joista yksi eli ympyrän mallinen on lausuntopyynnön liitteenä. Heijastimen materiaaleina on käytetty värjättyä huopaa, heijastinnauhaa ja nahkanauhaa. Roikkuvia heijastimia on myös neliön, sydämen ja kukan mallisia. Roikkuvien heijastimien lisäksi hakijat ovat valmistaneet rintakoruheijastimia, jotka ovat yksipuoleisia.

Hakijat pyytävät tekijänoikeusneuvoston lausuntoa heijastimistaan, koska he haluaisivat tuotteisiinsa mahdollisen tekijänoikeuden.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi, että hakijat ovat toimittaneet tekijänoikeusneuvostolle esimerkkinä lausuntopyynnössä tarkoitetuista heijastimista vain yhden eli ympyrän mallisen heijastimen. Tekijänoikeusneuvoston lausunnon johtopäätökset koskevat tätä heijastinta. Se, mitä lausutaan muista heijastimista, perustuu olettamukseen, että muut lausuntopyynnössä tarkoitettut heijastimet ovat tekijänoikeusneuvostolle toimitetun heijastimen kaltaisia.

Muutoin tekijänoikeusneuvosto esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. TekijäL 1 § sisältää luettelon, jonka mukaan taiteellisina teoksina suojataan muun muassa kuvataiteen teoksia sekä taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteita. TekijäL 1 §:n luettelo ei ole tyhjentävä, vaan teos voi ilmetä myös muulla kuin säännöksessä mainitulla tavalla.

TekijäL 6 §:ssä säädetään yhteisteoksista. TekijäL 6 §:n mukaan jos kaksi tai useammat yhdessä ovat luoneet teoksen heidän osuuksiensa muodostamatta itsenäisiä teoksia, on tekijänoikeus heillä yhteisesti. Yhteisteos voi syntyä esimerkiksi ryhmätyön tuloksena.

TekijäL 2 §:n 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksen yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna. Teos saatetaan TekijäL 2 §:n 3 momentin mukaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään TekijäL 3 §:ssä. Sen mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla sekä teoksen saattaminen yleisön saataviin tekijää sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Teoksen on tekijänoikeussuojaa saadakseen yllettävä teostasoon eli ylitettävä ns. teoskynnys. Tällä tarkoitetaan sitä, että teoksen on oltava itsenäinen ja omaperäinen tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Ideoita, aiheita, periaatteita tai teknisiä ratkaisuja sinänsä ei suojata, vaan muotoa, jossa ne on teoksessa ilmaistu.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen tekijälle eli fyysiselle henkilölle. Tekijänoikeus syntyy suoraan lain nojalla; rekisteröintiä tai muita toimenpiteitä ei tarvita.

Tekijänoikeus on TekijäL 43 §:n mukaan voimassa, kunnes tekijän kuolinvuodesta on kulunut 70 vuotta. Jos kyse on TekijäL 6 §:ssä tarkoitettusta teoksesta eli yhteisteoksesta, tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta.

Tekijänoikeus taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteeseen

Käyttötaitteen tuotteille, kuten esimerkiksi huonekaluille, on ominaista, että niiden muoto määräytyy pitkälti tuotteen käyttötarkoituksen mukaan. Mainitusta syystä johtuen tekijänoikeussuojan myöntämiselle käyttötaitteen tuotteille on suhtauduttu käytännössä pidättyvästi. Monille käyttötaitteen tuotteille soveltuu luontevammin suojamuodoksi mallioikeus, josta on säädetty mallioikeuslaissa (221/1971). Periaatteessa ei kuitenkaan ole olemassa estettä sille, että myös käyttötaitteen tuotteet voisivat saada tekijänoikeussuojaa TekijäL 1 §:n nojalla. TekijäL 10 §:n 1 momentin mukaan tekijällä voi olla teokseen tekijänoikeus huolimatta siitä, että teos on rekisteröity mallina.

TekijäL:n esitöissä on taideteollisuuden ja taidekäsityön tuotteista todettu, että "laki ei suinkaan koske jokaista tuotetta, jota voidaan sanoa taiteelliseksi käyttöesineeksi, vaan

taideteollisuuden ja taidekäsityön tuote tulee osalliseksi lain suojasta vain sillä yleisellä edellytyksellä, että sitä, käytännöllisestä tarkoituksesta huolimatta, voidaan pitää taiteellisenä teoksena. Asian luonnosta johtuen itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimus on tällöin asetettava varsin korkealle." (Komiteanmietintö 1953:5, s. 45)

Korkein oikeus on ottanut kantaa käyttötaiteiden tuotteiden teostasoon ja tekijänoikeudelliseen suojaan useissa ratkaisuisaan.

Ratkaisussaan KKO 1962 II 60 korkein oikeus katsoi taitelijan suunnitteleman rannekorun taiteellisen muotoilunsa perusteella TekijäL:ssä tarkoitetuksi omaperäiseksi taideteokseksi. Ratkaisussaan KKO 1971 II 4 korkein oikeus katsoi puolestaan tekstiilitaiteilijan suunnitteleman ryijyn olevan laissa tarkoitettu taiteellinen teos. Ratkaisussa KKO 1980 II 3 oli kyse tekijänoikeudesta koru- ja solkimalleihin. Korkein oikeus katsoi henkilön A suunnitteleminen korumallien olevan laissa tarkoitettuja teoksia. Solkimallit eivät sen sijaan yltäneet teostasoon.

Korkein oikeus on käsitellyt käyttötaiteiden tuotteiden tekijänoikeussuojaa myös ratkaisuisaan KKO 1932 II 267 (makuuhuoneen kalusto), KKO 1948 II 464 (kattovalaisin), KKO 1975 II 25 (sohvakalusto) ja KKO 1976 II 48 (koristevalaisin). Kyseisiltä tuotteilta on mainituissa ratkaisuisa evätty tekijänoikeussuoja niiltä puuttuneen omaperäisyyden johdosta.

Myös tekijänoikeusneuvosto on ottanut kantaa käyttötaiteiden tuotteiden tekijänoikeudelliseen suojaan useissa lausunnoissaan.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1995:4 oli kyse tekijänoikeudesta heijastinrannekkeeseen. Lausuntopyynnössä tarkoitettu heijastava "tiekoru" oli suorakaiteen muotoinen, päistään pyörästetty heijastin, joka oli valmistettu pehmeästä, heijastavasta muovista. Heijastinta voitiin käyttää joko suorana tai renkaana. Tekijänoikeusneuvosto totesi, että lausuntopyynnössä tarkoitettu heijastinranneke ei ollut sillä tavoin itsenäinen ja omaperäinen, ettei kenenkään muun, joka ryhtyy itsenäisesti vastaavaan suunnittelutyöhön, voisi olettaa päätyvän vastaavaan lopputulokseen. Heijastinranneke ei siten yltänyt teostasoon ja jäi tekijänoikeussuojan ulkopuolelle.

Tekijänoikeussuojan ulkopuolelle ovat tekijänoikeusneuvoston aikaisemmissa lausunnossa jääneet myös mm. aamiaisastiat (tekijänoikeusneuvoston lausunto 1993:13), valaisin (lausunto 1994:8), horoskooppi aiheiset korut (lausunto 1997:7), valokuvakehykset (lausunto 1998:1), Jokeri-aiheinen päähine (lausunto 1998:14) sekä kukkateline (lausunto 1999:1).

Tekijänoikeusneuvosto on sen sijaan katsonut teostasoon yltäviksi ja siten tekijänoikeussuojaa saaviksi käyttötaiteiden tuotteiksi mm. lautapelin pelilaudan (lausunto 1994:7) sekä veistosmaisen valaisimen (lausunto 1997:4).

Lausuntopyynnössä tarkoitettujen heijastimien tekijänoikeudellista arviointia

Lausuntopyynnössä tarkoitettu heijastin on muodoltaan pyöreähkö ja koostuu kahdesta toisiinsa kiinnitetystä huopapalasta. Heijastimen halkaisijan pituus on 5 cm. Huopapalojen väliin on kiinnitetty musta nahkanauha, jonka päässä on hakaneula. Hakaneulan avulla heijastimen voi kiinnittää esimerkiksi vaatteeseen. Heijastimen materiaalina on käytetty siniseksi värjättyä huopaa. Heijastimen molemmilla puolin on vihreää ommelta, joka ympäröi itse heijastinosaa eli hopeanväristä heijastavaa kangasta. Heijastinosan halkaisijan pituus on 1,5 cm.

Lausuntopyynnöstä ilmenee, että heijastimia on olemassa paitsi ympyrän, myös neliön, kukan ja sydämen mallisia. Roikkuvien heijastimien lisäksi hakijat ovat valmistaneet rintakoruheijastimia, jotka ovat muutoin samanlaisia kuin roikkuvat heijastimet, mutta ne ovat yksipuoleisia.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että oikeuskäytännössä ja tekijänoikeusneuvoston aikaisemmissa lausunnoissa käyttötaiteen tuotteet ovat usein jääneet ilman tekijänoikeussuojaa puuttuvan omaperäisyyden johdosta.

Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan heijastimet koostuvat yleensä käyttötarkoituksestaan johtuen heijastavasta osasta ja nauhasta. Käyttötarkoitus asettaa melko ahtaat rajat heijastimien suunnittelulle ja valmistamiselle. Tekijänoikeusneuvosto toteaa myös, että lausuntopyynnössä tarkoitettujen heijastimien muodot eli ympyrä, neliö, kukka ja sydän ovat yleisesti tunnettuja ja käytettyjä.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että hakijoiden luova panos ilmenee lausuntopyynnössä tarkoitetuissa heijastimissa lähinnä materiaalin sekä värien valintana (huopa, sini-vihreä väritys). Muutoin heijastimet ovat melko tavanomaisia ja pitkälti yleisesti käytössä olevien heijastimien kaltaisia. Tekijänoikeusneuvoston käsityksen mukaan on mahdollista, että joku muukin kuin hakija voisi heijastimen suunnittelutyöhön ryhtyessään päätyä pitkälti samankaltaiseen lopputulokseen.

Vastaus lausuntopyynnössä esitettyyn kysymykseen

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnössä tarkoitetut, hakijoiden suunnittelemat heijastimet eivät ole muodoltaan sillä tavoin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne voitaisiin katsoa taiteellisiksi teoksiksi, jotka saisivat suojaa TekijäL 1 §:n nojalla. Heijastimet jäävät siten tekijänoikeussuojan ulkopuolelle.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Hertta Hartikainen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa, johon ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Katariina Sorvari, Pekka Pulkkinen, Marit Hohtokari, Ahti Vänttinen, Stig Henriksson, Päivi Liedes, Martti Heikkilä, Tuula Hämäläinen, Jaakko Eskola, Kai Nordberg ja Jyrki Nikula.